

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-1-250-258>

УДК [37.091.4:172.12]:-057.87-378

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2900-020X>

*Іраїда Мальцева,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ*

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В США

Анотація. У статті висвітлено генезу становлення американської громадянської освіти та узагальнено її основні здобутки у вищій школі США сьогодення. Зазначено, що США є країною з найстарішою у світі конституційною демократією із розвиненими політичними інститутами, філософські основи яких слугують взірцем для наслідування, а педагогічний досвід у сфері громадянської освіти – корисним для вивчення й осмислення. Окреслено внесок галузі права в становлення громадянської освіти в США та забезпечення її якісно новим вектором розвитку. Наголошено, що в конституційній демократії ефективна громадянська освіта є необхідністю, оскільки вона забезпечує розвиток здатності критично мислити і свідомо діяти в плюралістичному світі, а також компетентну та відповідальну участь у житті і місцевій громаді, і держави. Окреслено, що активна громадянська залученість студентської молоді вимагає набуття громадянських знань, розвитку інтелектуальних та «м'яких навичок», а також певних рис характеру, зокрема моральних, та обґрунтованої прихильності до фундаментальних цінностей і принципів американської конституційної демократії. Виявлено, що громадянська освіта у США на основі інтелектуальних і демократичних традицій, що пов'язують сучасну епоху з історією становлення американської держави, є базисом демократії країни та розвитку соціальної відповідальності її громадян. Узагальнено, що в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. у США спостерігається збільшення участі студентської молоді, викладачів університетів і коледжів, представників юридичної професії та інших волонтерів державного та приватного секторів у громадському та політичному житті американського суспільства, що відповідно сприяє значному вдосконаленню змістово-організаційних аспектів громадянської освіти, що забезпечується якістю навчальних матеріалів, упровадженням інтерактивних методів навчання та підготовкою викладачів для цієї освітньої сфери.

Ключові слова: громадянська освіта, громадянська залученість, громадянські знання, вища школа США, інтерактивна методика, навчальна програма.

© *Іраїда Мальцева, 2021*

Вступ. В умовах модернізації вищої школи України та її інтеграції у світове освітнє середовище зростає роль виховання соціально відповідальної особистості, яка критично мислить, бере активну участь у суспільному житті та здатна до самовдосконалення і самоствердження, що в цілому забезпечує зміцнення національної єдності та консолідації українського суспільства. Необхідність встановлення зв'язку вищої освіти з розвитком громадянського суспільства, залучення студентської молоді до активної суспільно значущої діяльності зазначено в положеннях «Концепції громадянського виховання особистості в

умовах розвитку української державності» (2000), «Концепції національного виховання студентської молоді» (2009), «Концепції розвитку громадянської освіти в Україні» (2018), «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України» (2019), проекту «Стратегії розвитку громадянської освіти на період до 2030 року» (2020), Закону України «Про вищу освіту» (2014).

З метою перетворення української вищої освіти на стратегічний ресурс розвитку українського демократичного суспільства зростає потреба у творчому осмисленні передового зарубіжного педагогічного досвіду у сфері громадянської освіти. У зв'язку з цим корисним для вивчення є досвід США, країни з найстарішою у світі конституційною демократією з розвиненими політичними інститутами, філософські основи яких слугують взірцем для наслідування. Американські студенти не лише вивчають теоретичні засади демократії, а й водночас виконують суспільно значущу діяльність на благо і громади, і держави.

Упродовж останніх років в українському науково-педагогічному середовищі зростає інтерес до проблематики громадянської освіти в Україні та за кордоном. Різні аспекти аналізованої освітньої сфери досліджували В. Барабаш [1], К. Журба та О. Докукіна [2], О. Зарва [3], С. Федоренко та Ю. Шаранова [5] та ін.

Наукові здобутки американських дослідників (Дж. Бенкс (J. Banks) [7], Д. Бутін (D. Butin) [9], Р. Буттс (R. Butts) [10], Р. Ніємі (R. Niemi) та Дж. Джун (J. Junn) [12] та ін.) спрямовані на вивчення ціннісних ідеалів громадянської освіти США, організаційно-методичні особливості поєднання навчально-пізнавальної та громадської діяльності американських студентів.

Мета та завдання. *Мета статті* – висвітлити деякі аспекти становлення та розвитку громадянської освіти в США. Реалізації мети передбачає розв'язання таких *завдань*: 1) розглянути генезу становлення американської громадянської освіти; 2) вивчити й узагальнити внесок представників юриспруденції в розвиток якісної громадянської освіти в США в 1960 рр.; 3) проаналізувати та узагальнити здобутки американської громадянської освіти сьогодення.

Методи дослідження. Під час написання статті застосовано комплекс теоретичних методів дослідження: *аналіз та узагальнення* філософської, історичної, педагогічної, психологічної, соціологічної літератури США про громадянську освіту США з елементами індукції і дедукції для характеристики стану розробленості проблеми дослідження;

конструктивно-генетичний метод – для виявлення генези становлення й розвитку американської громадянської освіти; аналіз і синтез – для визначення вихідних положень статті.

Результати дослідження. Американська громадянська освіта започаткована у кінці XIX ст. з метою асиміляції іммігрантів з пануючою тоді на теренах США північноєвропейською культурою з її юдеохристиянським, греко-римським та англо-американським (у законодавстві та уряді) корінням. Ранні освітні ініціативи, які іноді називають громадянською освітою-«скороваркою» (“pressure cooker” civic education), були, як правило, катехитичними та нудними, але вони продовжувались більше ніж півстоліття, підкріплені патріотичною ейфорією двох світових війн та менталітетом «кругом вороги» перших років холодної війни [13].

Слід зазначити, що в 20-х рр. XX ст. вища школа США почала звертати більше уваги на громадянську освіту студентів. Одним з перших таких закладів вищої освіти став у 1920 р. Колумбійський коледж, де було започатковано міждисциплінарну навчальну дисципліну «Сучасна цивілізація», що ґрунтувалася на обговоренні актуальних процесів і явищ соціокультурного життя американського суспільства зокрема та світу загалом [6, с. 159]. У 1923 р. в Стенфордському університеті було впроваджено громадянознавчу дисципліну «Проблеми громадянськості» (The Problems of Citizenship), спрямовану на вивчення основних політичних, соціальних та економічних проблем американського народу. І впродовж 1927–1928 рр., звертаючи особливу увагу на громадянську освіту студентів, у близько шістдесяти закладах вищої освіти США було введено навчальні дисципліни громадянознавчого спрямування для студентів першого року навчання [6].

У 60-х рр. XX ст. змінився вектор розвитку громадянської освіти. Війна у В'єтнамі, а потім і Вотергейт принесли американському народу розчарування, бунти, втрату віри в традиційні інституції та політичних лідерів своєї держави, ослаблення панівної в американському соціумі культури та ідею мультикультуралізму. Рух за громадянські права та відкриття кордону для іммігрантів з усіх куточків земної кулі створили мультикультурне суспільство, багато в чому не синхронізоване із основними загальними американськими цінностями, які визначали громадянську освіту на початку XX ст. На переконання Ч. Квіглі [13], у 50-60-х рр. XX ст. громадянська освіта у США не відзначалася своєю увагою до реалій американської політичної історії чи сучасних подій. Вона також не стимулювала

інтерес студентської молоді до здобуття громадянських знань. Здебільшого навчальні програми в той час не були розробленими у такий спосіб, щоб розвивати у студентів вдумливу оцінку їхньої спадщини та американської системи упорядкованої свободи. Більшість текстів з громадянської освіти містили зображення формальної структури федерального уряду США, схеми про те, як законопроект стає законом, а іноді й ідеалізовані портрети героїв американської політичної історії. Найпоширенішим методом викладання були лекції, і більша увага приділялася запам'ятовуванню фактів, аніж дослідженню та дискусії [13].

Саме в 60-х рр. XX ст. в США розпочинається рух за вдосконалення громадянської освіти в країні. Розпочали цей загальнонаціональний рух адвокати. Так, суперечки щодо рішень суду Воррена (період в історії Верховного суду США, протягом якого граф Воррен виконував обов'язки голови суду) вказували на низький рівень розуміння громадськістю Конституції США та ролі судів. Тому на початку 1960-х рр. суддя Бреннан та інші зацікавлені представники цієї професії, включаючи представників низки юридичних шкіл, Американської асоціації адвокатів та суддів, зібралися задля розгляду питання щодо розуміння та сприйняття громадськістю американської системи правосуддя. Ключові учасники цієї зустрічі, повернувшись до своїх штатів, взяли на себе керівну роль у започаткуванні багатьох програм громадянської освіти адвокатських колегій та судів, юридичних факультетів, які існують [13].

Цінність внеску американської галузі права полягала не лише у зверненні уваги на необхідність поліпшення освіти у сфері громадянського суспільства, уряду, політичної історії та права; це також допомогло вирішити деякі проблеми вдосконалення попередніх навчальних програм громадянської освіти. Акцент було зроблено на проєктну діяльність студентів, дискусії та дебати в аудиторії під час занять. Сучасні педагоги [4; 5; 7; 9; 10; 13] переконані, що використання інтерактивної методики сприяло і продовжує сприяти розвитку аналітичних і комунікативних навичок студентів. Використання імітаційних судових розглядів, спірних судів, арбітражних та посередницьких слухань та іншого моделювання судових процедур сприяє розвитку навичок критичного мислення студентів та стимулює їхній інтерес до американської системи правосуддя та водночас вдячність за її демократичність. Рольові ігри – міські збори, слухання законодавчих та адміністративних питань, створення коаліції тощо – і сьогодні допомагають розвинути в студентів розуміння

американських політичних інститутів і процедур, а також сформувати навички активної громадянської залученості.

І сьогодні в США існує велика кількість державних і місцевих проєктів з громадянської освіти, багато з яких ініційовані адвокатськими товариствами (в Арізоні, Каліфорнії, Флориді, Іллінойсі, Індіані, Кентуккі, Міссурі, Нью-Йорку, Огайо, Оклахомі, Південній Кароліні та Техасі), допоміжними організаціями адвокатів та судами. Ці проєкти є базою для розширення громадянської освіти по всій країні.

Професор Р. Броуді [8] зі Стенфордського університету вивчав вплив розробленої на основі концепції політичної толерантності навчальної програми «Ми народ ...» (We the People...) на розвиток політичної толерантності американської молоді. Дослідження Р. Броуді продемонструвало, що молодь, яка взяла участь у зазначеній навчальній програмі, розвивала сильнішу прихильність до політичних переконань, ставлення та цінностей, необхідних для функціонування демократії, ніж більшість дорослих та інших студентів [8]. Залалом значення концепції політичної толерантності полягає в тому, що, хоча панування більшості є основним принципом демократії, без уваги до прав тих, хто в меншості, воно може переродитися в тиранію. Політична толерантність означає повагу громадян до політичних прав та громадянських свобод усіх без виключення людей у суспільстві [8]. Таким чином, метою громадянської освіти є підвищення політичної толерантності молоді.

Цікавою, на наш погляд, є навчальна програма «Вуличне право» (Street Law), яка розпочалася в юридичному центрі Джорджтаунського університету більше 40 років тому, коли студенти факультету права розробили практичний курс з права для викладання у державних школах округу Колумбія. Ця навчальна програма продовжує успішно діяти і сьогодні, будучи зорієнтованою на витоки американської демократії та права людини. Навчальні матеріали програми «Вуличне право», вперше опубліковані в 1975 р., забезпечують розвиток у підростаючого покоління навичок критичного мислення, співпраці та вдосконалення комунікативних навичок і здатності до проактивної участі у житті суспільства. Зараз у своєму п'ятому виданні «Вуличне право» разом із повним набором навчальних завдань використовується в класах середньої школи у кожному штаті [13].

Слід наголосити, що сьогодні подібні до вказаної вище фундаментальні навчальні програми з громадянської освіти також можна знайти в інших закладах вищої освіти США, таких як юридична школа Камберленда в Алабамі (Cumberland School of Law in Alabama),

Гарвардський університет (Harvard University), Університет Індіани в Блумінгтоні (Indiana University at Bloomington), юридична школа Льюїса та Кларка (Lewis and Clark Law School), Університет штату Огайо (Ohio State University), Коледж ім. Рассела Сейджа (Russell Sage College), Університет Джорджії (University of Georgia).

Таким чином, сьогодні американська громадянська освіта в умовах демократії – це підготовка підростаючого покоління до підтримки та посилення самоврядування. Демократичне самоврядування означає участь громадян у житті місцевої громади та держави на основі усвідомленого, критичного осмислення. У конституційній демократії ефективна громадянська освіта є необхідністю, оскільки вона забезпечує розвиток здатності критично мислити і свідомо діяти в плюралістичному світі, а також компетентну та відповідальну участь у житті і місцевої громади, і держави. Така участь вимагає набуття громадянських знань, розвитку інтелектуальних та «м'яких навичок», а також певних рис характеру, зокрема моральних та обґрунтованої прихильності до фундаментальних цінностей і принципів американської конституційної демократії. Громадяни повинні знати та розуміти такі основні теми: природа громадянського життя, політика та уряд, а також чому політика та уряд є необхідними; цілі уряду; істотні характеристики обмеженого та необмеженого уряду; характер і цілі конституцій та альтернативні способи організації конституційних урядів. історичні, філософські та економічні основи американської політичної системи; відмінні характеристики американського суспільства та політичної культури; цінності та принципи, які є основними для американської конституційної демократії, такі як права та відповідальність особи, турбота про суспільне благо, верховенство права, справедливість, рівність, різноманітність, істина, патріотизм, федералізм та поділ влади; втілення цілей, цінностей та принципів американської демократії в Конституції США; організація й особливості державного та місцевого самоврядування; місце права в американській політичній системі та як американська політична система передбачає вибір і можливості участі громадян; відношення Сполучених Штатів до інших країн та світова політика; політичне впорядкування світу і які взаємні впливи між США й іншими країнами світу; функції великих міжнародних організацій; ролі громадянина в американській демократії, включаючи розуміння того, що таке громадянськість; права та обов'язки громадян.

Обговорення. Люди, що живуть у США, не стають автоматично відповідальними й активними громадянами, вони повинні здобути громадянську освіту. Громадянська освіта в

США є важливою для підтримки конституційної демократії в країні. Бачення спільного життя у свободі, справедливості та рівності, виражене в Декларації незалежності та Конституції США, продовжує служити взірцем для людей у всьому світі. Але водночас американська демократія стикається з деякими викликами, зокрема розкол людей на чітко визначені етнічні анклавні погіршує уявлення про єдність Америки в межах різноманітності нації, а також прояви расової дискримінації, цинізму, опортунізму та відчаю в американському суспільстві [9; 11; 12], які потребують негайного та осмисленого вирішення не лише на державному, а і на місцевому рівнях.

Висновки. Таким чином, громадянська освіта у США на основі інтелектуальних і демократичних традицій, що пов'язують сучасну епоху з історією становлення американської держави, є базисом демократії країни та розвитку соціальної відповідальності її громадян. У кінці ХХ – поч. ХХІ ст. у США спостерігається збільшення участі студентської молоді, викладачів університетів і коледжів, представників юридичної професії та інших волонтерів державного та приватного секторів у громадському та політичному житті американського суспільства. Це відповідно сприяє значному вдосконаленню змістово-організаційних аспектів громадянської освіти, що забезпечується якістю навчальних матеріалів, упровадженням інтерактивних методів навчання та підготовкою викладачів для цієї освітньої сфери.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у вивченні інноваційних педагогічних технологій громадянсько-спрямованого спрямування в освітньому процесі закладів вищої освіти США.

Список використаних джерел

1. Барабаш В. Роль громадянської самосвідомості у процесі громадянського виховання особистості. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2014. Вип. 125. С. 48–52.
2. Журба К., Докукіна О. Теоретичні основи національно-патріотичного виховання школярів. *Гірська школа Українських Карпат*. 2013. № 8–9, С. 235–239.
3. Зарва О. М. Досвід громадської діяльності у процесі морального виховання американських студентів. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2011. № 2. С. 75–78.
4. Федоренко С. В. Громадянська освіта як чинник формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2015. Вип. 19, кн. 2. С. 330–342.
5. Федоренко С., Шаранова Ю. Практичний досвід виховання громадянськості студентів бакалаврату в США. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. Вип. 88, № 4. С. 190–200.

6. Федоренко С. В. Ретроспектива впровадження громадянських дисциплін у закладах вищої освіти США. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації. Матеріали V Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 27–28 травня 2021 р.). Ін-т педагогіки НАПН України / за заг. ред. О. І. Локшиної. Тернопіль: Крок, 2021. С. 159–161.
7. Banks J. A. Diversity, group identity, and citizenship education in a global age. *Educational Researcher*. 2008. Vol. 37, № 3. P. 129–139.
8. Brody R. A. Secondary Education and Political Attitudes : Examining the Effects on Political Tolerance of the We the People... Curriculum. Calabasas, CA : Center for Civic Education, 1994. 121 p.
9. Butin D. W. Service-Learning in Theory and Practice. The Future of Community Engagement in Higher Education. New York : Palgrave Macmillan, 2010. 194 p.
10. Butts R. F. The Morality of Democratic Citizenship: Goals for Civic Education in the Republic's Third Century. Calabasas, CA : Center for Civic Education, 1989. 246 p.
11. Elshtain J. B. Democracy on Trial. New York : Basic Books, 1995. 153 p.
12. Niemi R. G., Junn J. Civic Education: What Makes Students Learn. New Haven and London : Yale University Press, 1998.
13. Quigley C. Civic Education: Recent History, Current Status, and the Future. *Albany law review*. 1999. Vol. 62, № 4. P. 14–25.

References

1. Barabash, V. (2014). Rol' hromadyans'koyi samosvidomosti u protsesi hromadyans'koho vykhovannya osobystosti [The role of civic self-awareness in the process of civic education of the individual]. *Scientific notes of Kirovohrad State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko. Series "Pedagogical Sciences"*, 125, 48–52. [in Ukrainian]
2. Zhurba, K., & Dokukina, O. (2013). Teoretychni osnovy natsional'no-patriotychnoho vykhovannya shkolnyariv [Theoretical foundations of national-patriotic education of schoolchildren]. *Mountain school of the Ukrainian Carpathians*, 8–9, 235–239. [in Ukrainian]
3. Zarva, O. M. (2011). Dosvid hromads'koyi diyal'nosti u protsesi moral'noho vykhovannya amerykans'kykh studentiv [Experience of public activity in the process of moral education of American students]. *Education in the region: political science, psychology, communications*, 2, 75–78. [in Ukrainian]
4. Fedorenko, S. V. (2015). Hromadyans'ka osvita yak chynnyk formuvannya humanitarnoyi kul'tury studentiv vishcheykh navchal'nykh zakladiv SSHA [Civic education as a factor in shaping the liberal humanistic culture of students of major U. S. educational institutions]. *Theoretical and methodological problems of education of children and students (Book 2)*, 19, 330–342. [in Ukrainian]
5. Fedorenko, S., & Sharanova, Yu. (2019). Praktychnyi dosvid vyhovannya gromadianskosti studentiv bakalavratu v SSHA [Practical experience of shaping undergraduate students' citizenship in the USA]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 4(88), 190–200. [in Ukrainian]
6. Fedorenko, S. V. (2021). Retrospektyva vprovadzhennya hromadyanoznachnykh dystsyplyn u zakladakh vyshchoyi osvity SSHA [Retrospective of the introduction of civic disciplines in higher education institutions in the United States of America]. *Pedagogical comparative studies and international education – 2021: innovations in education in the context of Europeanization and globalization: materials of the V International scientific-practical. conference (Kyiv, May 27–28, 2021)*, 159–161. [in Ukrainian]
7. Banks, J. A. (2008). Diversity, group identity, and citizenship education in a global age. *Educational Researcher*, 37(3), 129–139.
8. Brody, R. A. (1994). *Secondary Education and Political Attitudes: Examining the Effects on Political Tolerance of the We the People... Curriculum*. Calabasas, CA: Center for Civic Education.
9. Butin, D. W. (2010). *Service-Learning in Theory and Practice. The Future of Community Engagement in Higher Education*. New York: Palgrave Macmillan.
10. Butts, R. F. (1989). *The Morality of Democratic Citizenship: Goals for Civic Education in the Republics Third Century*. Calabasas, CA: Center for Civic Education.
11. Elshtain, J. B. *Democracy on Trial*. New York: Basic Books, 1995.

12. Niemi, R. G., & Junn, J. (1998). *Civic Education: What Makes Students Learn*. New Haven and London: Yale University Press.

13. Quigley, C. (1999). Civic Education: Recent History, Current Status, and the Future. *Albany law review*, 62(4), 14–25.

Iraida Maltseva,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”,
Kyiv

FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE U. S. CIVIC EDUCATION

Abstract. *The article highlights the genesis of the formation of American civic education and summarizes its main achievements in higher education in the United States today. It is noted that the United States is the world's oldest constitutional democracy with developed political institutions, the philosophical foundations of which serve as a model to follow, and the pedagogical experience in the field of civic education is useful for study and following. The contribution of the field of law to the formation of civic education in the United States and providing it with a qualitatively new vector of development is outlined. It is emphasized that in a constitutional democracy, effective civic education is a necessity, as it provides the development of the ability to think critically and act consciously in a pluralistic world, as well as competent and responsible participation in the life of both the local community and the state. It is noted that the active civic involvement of student youth requires the acquisition of civic knowledge, the development of intellectual and “soft skills”, as well as certain character traits, including moral and reasonable adherence to the fundamental values and principles of American constitutional democracy. It has been found that civic education in the United States, based on the intellectual and democratic traditions that link the modern era with the history of the American state, is the basis of both a country's democracy and the development of social responsibility of its citizens. In the late XXth – early XXIst century in the United States, there has been an increasing participation of students, university and college professors, the legal profession, and other public and private sector volunteers in the public and political life of American society. Accordingly, it contributes to a significant improvement of the content and organizational aspects of civic education, which is ensured by the quality of educational materials, the introduction of interactive teaching methods and the training of teachers for the field of civic education.*

Keywords: *civic education, civic engagement, civic knowledge, U. S. higher education, interactive methodology, curriculum.*

Стаття надійшла до редакції 16.09.2021.
Стаття прийнята до публікації 30.09.2021.